

Oponentský posudek na dizertační práci

Analýza voleb a volebního chování do Senátu Parlamentu České republiky

Karolína Šurda Malcová

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií
Praha 2013
185 stran s přílohami

I. Obecně:

Dizertační práce předložená k obhajobě představuje originální analýzu výsledků voleb do Senátu. Originalitu spatřuji v tom, že autorka se volbám věnuje v souvislé a longitudinální perspektivě, že chování voličů sleduje z aspektu tvrdých dat, že datové soubory jsou skloubené do komplexních celků, které se samy o sobě váží ke stanoveným a testovaným hypotézám. Analýza volebního chování provázaná s charakterem teritoriality volebního prostředí (kdy samotný koncept teritoriality politické moci a vlivu má svou dynamiku podle toho, jak je volební obvod administrativně, sociokulturně, ekonomicky, geograficky definován), je podle mnohých předpokladů právě specifická pro volbu senátorů. Snad se i takto původní očekávání o smyslu senátní funkce ve volebním obvodu, jakožto lokálního ombudsmana, mohou testovat. Autorku však nezajímají jen a pouze zevrubná a souhrnná volební data, zajímají ji i teoretická a praktická a politická řešení pro změnu volebních pravidel, respektive pro změnu volebního systému. Zvažuje na základě zjištění, jaké výsledky by pro uváděné politické a volební subjekty přinesla změna z volebního systému dvoukolového na volební systém jednokolový. Jedním z jejích výchozích argumentů je, že zisky vítězů z druhého kola voleb jen obtížně narůstají o hlasy dalších voličů a že „uzavřený systém“ druhého kola jen mezi dvěma kandidáty neplní funkci výběru kandidáta, který by reprezentoval většinu jeho volebního obvodu. Autorka se velmi citlivě snaží pronikat i do prostředí, v nichž se většinový volební systém používá s větším či menším zdarem a analyticky, nikoli mechanicky závěry se srovnávacím nadhledem aplikuje na české politické a stranické prostředí. Za zdařilou považuji orientaci v domácí a zahraniční literatuře a metodiku analýzy veřejně dostupných dat (pokud ji mohu vůbec vzhledem ke své odbornosti posoudit). Autorka má vytříbený literární styl, srozumitelně předkládá problém a jeho řešení a provází čtenáře více než patnáctiletým příběhem voličského zájmu o Senát v kontextu politických a stranických konfrontací.

II. Otázky a komentář:

1)- analýza případných změn volebního systému (z dvoukolového systému na jednokolový) by neměla vycházet jen z analýzy volebního chování a preferencí kandidátů pro senátní volby, ale měla by vystihnout i očekávaný princip reprezentace lidu (respektive elektorátu), stejně tak by měla být provázána se všemi funkcemi, které se od Senátu očekávají (nominační, zákonodárné, ústavodárné, kontrolní, mezinárodní),

2)-jestliže není Senát rovnocenný , podle jistých kritérií, v šíři pravomocí, jimiž ve srovnání s Poslaneckou sněmovnou disponuje, potom je vhodné testovat jeho potenciál „síly“, tedy potenciál

jeho nezastupitelnosti v procesech politických a ústavních rozhodnutí. To je totiž důvod, který mnohdy vede voliče k tomu, jak své kandidáty do Senátu podporují a co od nich očekávají,

3) –potenciál Senátu nelze analyzovat jen z jeho politického složení ale i ze vztahu k politické většině v Poslanecké sněmovně. Jak se například změnil Senát poté, co v něm má většinu vládní opozice? Získává tím bikameralismus jinou podobu?,

4)- přímá volba hlavy státu nemusí nezbytně znamenat oslabení Senátu. Senát, tím, že senátoři mohou navrhnout kandidáta pro volby prezidenta, by mohl ve hře o důvěru prezidentových voličů hrát významnou roli.,

5)-přes velmi detailní analýzu velkého souboru dat je vhodné s velkou dávkou opatrnosti vyvozovat obecné závěry a to zejména proto (což autorka na několika místech práce zmiňuje), že volební účast pro volby do Senátu je velmi nízká a že se v průběhu volebních „cyklů“ dramaticky nemění,

6)- politická zkušenost, která je jistým identifikátorem profilu kandidáta, je detekována jen podle zkušeností od vzniku samostatné ČR(-str 54). Přitom je zřejmé, že stranické příběhy příslušnosti kandidátů prošly mnoha etapami a cykly již před vznikem samostatné ČR,

7) -pojem slabé politické strany- (ODA-,TOP9...) je zřejmě vázán na počet křesel v komorách Parlamentu, je však třeba zmínit i sílu zastoupení stran ve vládě či jiných orgánech. Slabá volební strana může být fakticky silnou zastoupením svých lídrů v systému exekutivní moci, což i tak mohou voliči vnímat,

8)-je škoda, že socioekonomické údaje z 90. let (str. 59) nejsou na úrovni okresů veřejně dostupné. Ze širšího kontextu vývoje politiky lze předpokládat, že právě tehdy docházelo k významným strukturálním sociálním a ekonomickým změnám,

9)- stanovenou hypotézu o závislosti úspěchu kandidáta na stranické příslušnosti k silné politické straně lze podpořit (str.61). Nabízí se však otázka, zda není načase konfrontovat původní představy o smyslu Senátu, jako komory „nepolitické a nestranické“ , se setrvalými a převažujícími ambicemi stran neztratit senátorské volby z dosahu svého vlivu. Nabízí se také otázka, zda první kolo senátních voleb nepůsobí tak trochu jako proporční testování sil „stranických“ i nestranických kandidátů. Ostatně i na str.124 autorka konstatuje, že „K rapidnímu poklesu četnosti zastoupení dochází u kandidátů ostatních stran mimo PS, kdy do druhého kola se podařilo probojovat jen 5,3% z 843 kandidátů „A to i vzhledem k tomu, že druhá kola jsou zpravidla postižena propadem volební účasti“ (str.131),

10)- socioekonomické ukazatele volebního území ve vazbě na chování a profilaci voličů vycházejí z předpokládané orientace parlamentních stran (str. 81)na ose pravice- levice a málo ukazují na to, zda některé veřejné politiky- na něž Senát svými kompetencemi „dosáhne“ (bezpečnostní politika- radarový deštník, jaderná a energetická bezpečnost, unijní integrace), jsou pravicové či levicové.

11)-čtenáře zaujme rozbor „sousedského efektu“ (str. 100) již proto, že senátor měl být modelován jako někdo, kdo má blízko k lokalitě volebního obvodu, kdo je představitelem politiky „proximity“ a kdo zastupuje svou autoritou místní zájmy. A za tuto roli je odměněn voličským hlasem „svých blízkých“. Proto lze souhlasit s testováním, jak se v českém prostředí rozvíjí voličské sdílení a transfer volební identity ve společné podpoře kandidáta („ *conversion through conversation*“). Avšak sdílené

hlasování nastává pravděpodobně tehdy, jsou-li lidé a voliči přesvědčeni o tom, že mají společné pouto nejen k sobě ale i k obci, obvodu, regionu. K testování takového pouta zřejmě nestačí jen pouto geografického sousedství, pokud samo nemá silnější socioekonomické, osobní, kulturní či jiné sociální zakotvení. A to na senátní obvody zřejmě nelze plnohodnotně uplatnit (...a to ani ve venkovských oblastech, kde se rapidně mění model osídlení). Zvolené kritérium trvalého bydliště kandidáta pro určení oné blízkosti k voliči může částečně vypovídat o personalizaci voleb, ale je třeba mít na zřeteli další identifikační ukazatele (trvalé bydliště může být jen administrativní vazbou k obvodu). Autorka si je vědoma limitů hodnocení sousedského efektu (str.115) i zejména v nevenkovských obvodech. Otevírá se však v této souvislosti otázka, jak politické strany pracují ve volebním obvodě s kandidáty, jak se snaží lokální silná jména ve prospěch zisků pro svou stranu využít (ODS a ČSSD). Komunistickým kandidátům se nedaří ve druhém kole rozšířit počet hlasů i přesto, že má relativně vysokou podporu domácích voličů a jsou tedy „penalizováni“ za to, že jsou vnímáni jako kandidáti antisystémové strany (str.117). Na ostatní strany lze jen s obtížemi uplatnit relevantnost kritéria „sousedského efektu“ v domácí obci. Omezení sousedského efektu ve druhém kole pro rok 1996 také dobře konstatuje, když zasazuje volby do kontextu kampaně a celostátní „mobilizace“ stranického hlasování pro polarizaci podpory (ODS vs.ČSSD)-str.118-, která souvisela i s taktikou stran přesunout neúspěšné kandidáty z poslaneckých voleb na kandidátky do senátních voleb,

12)-zdá se, že hypotéza 6 (str.134), je v kombinatorice volebního inženýrství úzce vázaná na konkrétní politickou stranu (ve prospěch ODS), aniž by byla obecně vymezena kritéria pro charakteristiku stran, kterým by ta která alternativa poskytovala větší šance na zisk mandátu než je stávající stav,

13)-závěrem autorka zmiňuje, v jakém prostoru se pohybují úspěšní nezávislí kandidáti či kandidáti nevelkých stran. Tento prostor je na jednu stranu relativně otevřený pro přímou občanskou nominační aktivitu(což je jeho výhoda), ale na druhé straně může být relativně uzavřený, jen pro ty kandidáty, kteří „ufinancují“ a unesou břímě nákladů volební kampaně. Možná, že vstupovat do volebního klání bez podpory jakékoli strany je téměř sebezničující.

14) –autorka se přiklání (alespoň se tak zdá) k tomu, že není vhodné používat rozlišování komor na „horní“ a „dolní“ u parlamentů republikánského zřízení. Přesto se v několika souvislostech takového označení dopouští (str.28), což připočítávám jen jisté redakční nepozornosti.

III.

Závěrem:

Doporučuji dizertační práci Karoliny Šurda Malcové „Analýza voleb a volebního chování do Senátu Parlamentu České republiky“ k dalšímu řízení o obhajobě.

V Praze dne 5.8.2013

Jana Reschová